

ДЕРЖАВНИЙ ФОНД РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЯК ОСНОВНИЙ ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Надія Коваль

*кандидат економічних наук, доцент
Білоцерківський національний аграрний університет*

Вступ. Головним законодавчим актом, який визначає основні засади державної регіональної політики та встановлює особливості відновлення регіонів і територій, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України, є Закон України «Про засади державної регіональної політики» № 156-VIII від 05.02.2015 р. Зокрема, розділ IV Закону унормовує питання фінансового забезпечення державної регіональної політики, чітко визначаючи механізми та джерела її фінансування, одним з яких є кошти Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР). У статті 22¹ Закону зазначено, що функціонування Державного фонду регіонального розвитку здійснюється відповідно до цього Закону та Бюджетного кодексу України [1].

Результати дослідження. Проаналізуємо останні зміни, внесені до статті 24¹ Бюджетного кодексу України щодо функціонування Державного фонду регіонального розвитку (таблиця 1).

Необхідно зауважити, що дискусії щодо підходів до функціонування ДФРР тривають і в органах влади, і серед науковців.

Зокрема, відповідно до Проекту Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо підвищення ефективності використання коштів державного фонду регіонального розвитку» № 4200 від 08.10.2020 р. обсяг ДФРР у 2022 р. мав становити 2 %, а у 2023 р. – 3 % прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту Державного бюджету України на відповідний бюджетний період [3].

Гострі дискусії точаться щодо критеріїв розподілу коштів ДФРР, використання яких, на думку науковців, призводить до того, що основна частина коштів Фонду спрямовується в більш економічно розвинуті регіони країни та не сприяє економічному зростанню відсталих регіонів, а додатковий розподіл 20 % між менш розвинутими регіонами не має суттєвого впливу на їхній економічний розвиток. З метою стимулювання економічного розвитку регіонів вчені обґрунтовують необхідність використання інших показників замість визначених, зокрема, індексу людського розвитку (Пухир С. Т., Шишко О. В.), чисельності населення та площі території для розподілу 80 % коштів (Казюк Я. М., Ткачук А. Ф.), показника капітальних інвестицій на одну особу замість показника ВРП на одну особу (Вишневецький О. С.) [4].

Аналіз змін до статті 24¹ Бюджетного кодексу України щодо функціонування Державного фонду регіонального розвитку

	В редакції Закону № 907-IX від 17.09.2020 р.	В редакції Закону № 2042-IX від 15.02.2022 р.
1. Обсяг ДФРР	не менше 1 % прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту державного бюджету України на відповідний період	не менше 1,5 % прогнозного обсягу доходів загального фонду проекту державного бюджету України на відповідний період
2. Пропорція розподілу коштів на реалізацію інвестиційних програм та проєктів розвитку регіонів	-	- які забезпечують виконання завдань, визначених Державною стратегією регіонального розвитку – 30 % ; - які забезпечують виконання завдань, визначених відповідними регіональними стратегіями розвитку – 70 %
3. Пріоритетні напрямки фінансування:	- розвиток спортивної інфраструктури – не менше 10 % коштів ДФРР; - підвищення енергоефективності державних і комунальних закладів освіти та охорони здоров'я – не менше 10 % коштів ДФРР; - реалізація проєктів-переможців «Всеукраїнського громадського бюджету» – не більше 10 % коштів ДФРР.	- розвиток спортивної інфраструктури – не менше 10 % коштів ДФРР
4. Критерії розподілу коштів ДФРР між регіонами	- 80 % коштів – відповідно до чисельності населення, яке проживає у відповідному регіоні; - 20 % коштів – з урахуванням рівня соціально-економічного розвитку регіонів відповідно до показника ВРП в розрахунку на одну особу (для регіонів, у яких цей показник менше 75 % середнього показника по Україні).	
5. Зобов'язання щодо співфінансування	Програми і проєкти, що реалізуються за рахунок коштів ДФРР, підлягають співфінансуванню з місцевих бюджетів в обсязі не менше 10 %.	

Джерело: побудовано на основі [2].

Також Постановою КМУ № 299 від 05.04.2021 р. були внесені зміни до Постанови КМУ №196 «Деякі питання державного фонду регіонального розвитку» від 18.03.2015 р. Ці зміни стосуються порядку відбору інвестиційних програм і проєктів, які можуть реалізовуватись за кошти ДФРР:

- змінено кінцеві терміни етапів відбору інвестиційних програм і проєктів: розміщення оголошення про попередній відбір програм і проєктів на наступний рік (з 15.01 на 15.04), подання інвестиційних програм та проєктів для оцінки та попереднього конкурсного відбору (з 01.03 на 15.06), формування узагальнених переліків програм та проєктів для Мінрегіону (з 01.05 на 01.08),

подання Мінрегіоном для затвердження КМУ пропозицій щодо розподілу коштів ДФРР разом з переліком інвестиційних програм і проєктів (з 01.06 на 15.12);

- увага зосереджується на великих проєктах: загальна кошторисна вартість проєктів будівництва (нового, реконструкції, реставрації, капітального ремонту) – не менше 10 млн. грн. (було понад 5 млн. грн.), а для інших проєктів – понад 1 млн. грн.;

- збільшено до 5 років термін реалізації великих (понад 100 млн. грн.) проєктів (раніше – 3-4 роки);

- регіональні органи виконавчої влади визначають та погоджують з Мінрегіоном технічні завдання, за якими оголошується конкурсний відбір для проєктів, які можуть реалізовуватись за кошти ДФРР [5].

Вважаємо, що зміна кінцевих термінів етапів відбору інвестиційних програм і проєктів дозволяє учасникам конкурсу краще спрогнозувати ситуацію на наступний бюджетний рік, уточнити свої потреби та можливості щодо співфінансування. Збільшення вартості інвестиційних проєктів, які можуть фінансуватися з ДФРР, дозволяє сконцентрувати обмежені ресурси на найбільш значимих для розвитку регіонів проєктах.

Проаналізуємо формування та використання коштів ДФРР з 2015 р. (у 2015 р. Мінрегіон почав здійснювати супровід, а потім став головним розпорядником коштів ДФРР) (таблиця 2).

Таблиця 2

Формування та використання коштів ДФРР у 2015-2022 рр.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Доходи загального фонду державного бюджету України, млн. грн.	451881,9	562810,1	673737,9	842853,6	928507,9	975170,9	959854,3
Розрахунковий обсяг ДФРР згідно з БК України, млн. грн.	4518,8	5628,1	6737,4	8428,5	9285,1	9751,7	9598,5
Всього передбачено ДФРР, млн. грн.	2900,8	3000,0	3500,0	6000,0	7170,0	4872,9	4500,0*
у % до розрахункового обсягу	64,2	53,3	51,9	71,2	77,2	50,0	46,9
Кількість проєктів, що фінансувалися	876	810	803	806	683	475	313**
Касові видатки, млн. грн	2377,0	2694,5	3089,9	3798,5	5486,1	4370,9	4339,9
Використання коштів ДФРР від передбаченого обсягу, %	81,9	89,8	88,3	63,3	76,5	89,7	96,5***

Джерело: складено та розраховано з використанням даних першої редакції законів України «Про державний бюджет» на 2015-2021 роки.

Аналіз табл. 1 свідчить, що протягом досліджуваного періоду обсяг ДФРР становив менше 1% від доходів загального фонду Державного бюджету (рис. 1), тобто норма, встановлена Бюджетним кодексом України не виконувалась, її дія зупинялась прикінцевими положеннями Закону України «Про державний бюджет» на кожен рік, починаючи з 2016 р. Проте, «оскільки обсяг коштів ДФРР

затверджується саме законом про Державний бюджет України на відповідний рік, цей нормативно-правовий акт є основним документом, що регулює формування джерел і обсягів фінансових ресурсів Фонду» [4].

На думку експертів, недофінансовану частину коштів перерозподіляють на фінансування непрозорих та політично мотивованих соціально-економічних субвенцій [6]. З 2017 р. додатковим джерелом фінансування ДФРР є спеціальний фонд державного бюджету.

Рис. 1. Розрахунковий та фактичний обсяг ДФРР

Джерело: побудовано за даними табл. 2.

Протягом 2015-2021 рр. з ДФРР було профінансовано проєктів на суму понад 26,1 млрд. грн. Кількість проєктів неухильно зменшувалась, проте їхня середня вартість зростала (з 3,3 млн. грн. у 2015 р. до 14,4 млн. грн. у 2021 р.), що підтверджує тезу про концентрацію ресурсів на дороговартісних (для місцевого бюджету), але необхідних для вирішення регіональних чи територіальних проблем проєктах.

Слід наголосити, що переважна більшість проєктів, які фінансуються з ДФРР, мають соціальну спрямованість та орієнтовані на розв'язання поточних проблем територій (рис. 2). Це не відповідає завданням бюджетної програми: «Реалізація програм і проєктів, що мають на меті розвиток регіонів, створення інфраструктури індустріальних та інноваційних парків, спортивної інфраструктури і відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку та відповідних стратегіях розвитку регіонів» [7]. Серед проєктів, які фінансувалися у 2021 р. з ДФРР, до проєктів, що можуть стати своєрідними «точками зростання» можна віднести лише близько десяти: реконструкцію будівлі для розміщення Вінницького інноваційно-технологічного парку (4,5 млн. грн.), будівництво індустріального парку у м. Житомирі (5,0 млн. грн.), капітальний ремонт корпусу № 20 НУ «Львівська політехніка» для облаштування науково-дослідних лабораторій та інформаційно-комунікаційних майданчиків інноваційного (наукового) парку (10,0 млн. грн.), будівництво першої черги інженерно-транспортної інфраструктури ділянки індустріального

парку в м. Кам'янці-Бузькій (9,674 млн. грн.), ВелоБескиди – будівництво пішохідно-трекінгової та велосипедної інфраструктури та оглядової вежі на території регіону Трускавець – Орів – Борислав – Східниця (9,440 млн. грн.), технічне переоснащення сміттєспалювального заводу «Енергія» у м. Києві (44,6 млн. грн.) тощо [7].

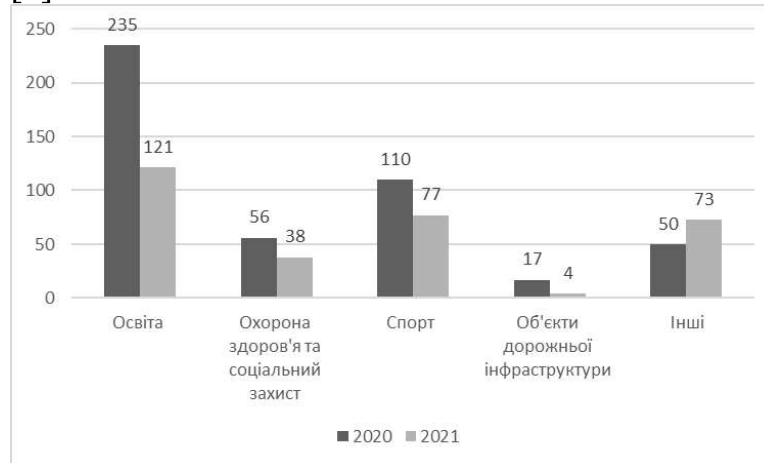

Рис. 2. Напрями використання коштів ДФРР

Джерело: побудовано за даними 276 Бюджетного запиту на 2022-2024 рр. індивідуального, Форма 2022-2 <https://cutt.ly/ENmBZ7b>

До проблем функціонування ДФРР слід також віднести проблему неповного розподілу коштів фонду, яка пов'язана переважно з недостатньо високою якістю конкурсних проєктів (невідповідністю їх критеріям оцінювання), та проблему неповного використання розподілених коштів, що «свідчить про неефективне управління коштами ДФРР на центральному та місцевому рівнях» [8].

Висновки. Отже, до початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну ДФРР був основним фінансовим інструментом реалізації державної регіональної політики. Проте у його функціонуванні спостерігалася низка проблем: недотримання норми Бюджетного кодексу України щодо обсягу ДФРР; неповний розподіл коштів фонду; неповне використання розподілених коштів; фінансування проєктів, переважна більшість яких має соціальну спрямованість та орієнтована на розв'язання поточних проблем територій.

У зв'язку з агресією Росії, відповідно до Постанови КМУ від 04.03.2022 р. № 199, скорочено видатки, передбачені у загальному фонді державного бюджету України на 2022 р. за програмою 2761070 «Державний фонд регіонального розвитку» на 5205 млн. гривень [9], та збільшено обсяг видатків до резервного фонду. У п. 3 прикінцевих положень Проєкту Закону України «Про державний бюджет на 2023 рік» зазначено про зупинення на 2023 р. дії абзацу другого частини першої статті 24¹ Бюджетного кодексу України [10]. У додатку №3 до Проєкту Закону видатки за програмою 2761070 не передбачено.

Проте, оскільки фінансування програм та проєктів за рахунок коштів ДФРР на сьогодні є найбільш прозорим механізмом розподілу коштів держбюджету для фінансування регіонального розвитку, вважаємо, що слід

внести поправки до статті 24¹ Бюджетного кодексу України, запропоновані у абзаці 3 п. 1 та п. 4 Проекту Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо підвищення ефективності використання коштів ДФРР» № 4200 від 08.10.2020 р. щодо можливості зараховувати до ДФРР кошти, які надходять до спеціального фонду державного бюджету в рамках програм допомоги ЄС, транскордонного співробітництва, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ, а також спрямовувати ці кошти на реалізацію програм і проектів регіонального розвитку, які забезпечують виконання завдань, визначених Державною стратегією регіонального розвитку, та визначені пріоритетними окремими рішеннями КМУ. За таких умов та за умов вирішення розглянутих проблем функціонування, ДФРР в повоєнний період залишатиметься важливим фінансовим інструментом держави для підтримки регіонів і громад та стимулювання їх розвитку [10].

Список використаних джерел

1. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. Дата оновлення: 27.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text> (дата звернення 28.10.2022 р.).
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. Дата оновлення: 23.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення 28.10.2022 р.).
3. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо підвищення ефективності використання коштів державного фонду регіонального розвитку : Проект Закону України № 4200 від 08.10.2020 р. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70149 (дата звернення 28.10.2022 р.).
4. Опарін В. М., Пйонтко Н. Б. Державний фонд регіонального розвитку в системі фінансового вирівнювання. *Фінанси України*. 2017. №7. С. 25-42.
5. Деякі питання державного фонду регіонального розвитку : Постанова КМУ № 196 від 18.03.2015 р. Дата оновлення: 06.04.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/196-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.10.2022 р.).
6. Маркуц Ю. Ремонт та будівництво у регіонах. Як розподілили кошти ДФРР у 2021 році? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/06/7/674704/> (дата звернення 28.10.2022 р.).
7. Про інвестиційні програми і проекти регіонального розвитку, що можуть реалізовуватися у 2021 році за рахунок коштів державного фонду регіонального розвитку : Розпорядження КМУ від 12 квітня 2021 р. № 297-р. Дата оновлення: 09.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/297-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 28.10.2022 р.).

8. Піхоцька О. М. Використання коштів державного фонду регіонального розвитку. *Ефективна економіка*. 2021. №10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9545> (дата звернення 28.10.2022 р.).

9. Питання надання у 2022 році застрахованим особам одноразової матеріальної допомоги у зв'язку із втратою частини заробітної плати (доходу), робота (економічна діяльність) яких тимчасово зупинена внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні : Постанова КМУ від 4 березня 2022 р. № 199. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/199-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 28.10.2022 р.).

10. Про державний бюджет на 2023 рік : Проект Закону України від 14.09.2022 р. № 8000. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1473861> (дата звернення 28.10.2022 р.).

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Олександр Лозиченко

кандидат економічних наук, здобувач

Міжнародний науково-технічний університет імені академіка Юрія Бугая

Вступ. Розвиток національної економіки залежить від значної сукупності різних чинників. Особливу роль серед них відіграють заощадження домогосподарств. Саме ці фінансові ресурси є важливим для побудови міцного фундаменту з метою активного розвитку національного господарства в будь-якій країні.

Заощадження домогосподарств є невід'ємним ресурсом функціонування фінансової системи і сфери фінансових послуг. Завдяки цим ресурсам у фінансових установах є можливість формувати власні джерела коштів на довгостроковій основі. Саме значна роль заощаджень домогосподарств у розвитку всіх фінансових відносин зумовлює підвищений інтерес науковців до проведення досліджень у цій сфері.

Результати дослідження. Заощадження домогосподарств – сукупність тимчасово вільних фінансових ресурсів домогосподарств, які утворилися внаслідок перевищення доходів над витратами з метою отримання додаткового доходу або подальшого використання в майбутньому.

Враховуючи складність розуміння категорії «заощадження», особливостей їх формування різними типами економічних суб'єктів, у науковій літературі існує сукупність підходів до розгляду видів заощаджень загалом. Проте незважаючи на потенціал усіх економічних суб'єктів формувати заощадження в межах своєї діяльності, найбільше можливостей створювати такі ресурси є саме у